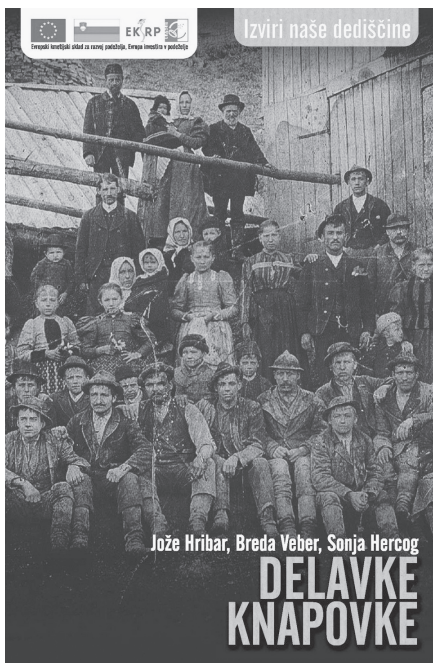

JOŽE HRIBAR (UR.), BREDA VEBER IN SONJA HERCOG: *Delavke Knapovke*; Etnološko društvo Srečno (Izviri naše dediščine, 4. zvezek), Griže 2011, 128 str.

Etnološko društvo Srečno v Grižah, ki od leta 2004 neguje izročilo 200-letnega rudarjenja v Zabukovici in Libojah, izdaja knjižno zbirko *Izviri naše dediščine*. Prvi zvezek z naslovom *Rudarska dediščina Zabukovica-Liboje* avtorjev Jožeta Hribarja in Brede Veber je izšel leta 2007, leta 2011 sta izšla 2. in 3. zvezek: knjižico *Rudarstvo in skok čez kožo* je napisal Anže Hribar, knjižico *Godba Zabukovica* pa sta napisala Jože Hribar in Janja Ramšak. Za 4. zvezek so Jože Hribar, Breda Veber in Sonja Hercog raziskali življenje knapovk. Iz zgodovine vemo, da manjša fizična moč žensk v preteklosti nikoli ni bila ovira, da poleg tako imenovanih »ženskih del«, ki vključujejo predvsem skrb za druge družinske člane, ženske ne bi opravljale tudi najtežjih del v industriji in kmečkem gospodarstvu. Raziskovalci, ki jih je zanimala spolna delitev dela – če omenim samo Margaret Mead, Michaela Mitterauerja, Reinharda Siederja in Martine Segalen – poudarjajo, da so bila dela, spolno obeležena kot moška, vedno povezana s častjo, z dobičkom, nadzorom in upravljanjem, ne pa s fizično močjo. Ko je enkrat delo, označeno kot žensko, začelo prinašati dobiček, so ga kmalu prevzeli moški. Tudi iz pričujoče knjige je razvidno, da del v rudniku

in za rudnik niso opravljali samo moški, temveč tudi večje število žensk.

Rudarski muzej Zabukovica-Liboje pri Etnološkem društvu Srečno hrani podatke o ženskah, rojenih v prvi polovici 20. stoletja, ki so delale v rudniku, predvsem pa na zunanjih rudniških obratih: na separaciji premoga, dovozu rovnega premoga vanjo in odvozu čistega premoga. Ker se večina knjig izpred prve svetovne vojne ni ohranila, so avtorji podatke o ženskah, ki so bile zaposlene v rudniku do njenega zaprtja, poiskali v matičnih knjigah in sestavili seznam 385 žensk. Še leta 1949 je bilo v rudniku zaposlenih okoli 170 v glavnem zelo mladih delavk. Njihovo dela najbolje ilustrira izjava nekdanje knapovke: »Tako kot doma so tudi v službi pospravljale za moškimi. Moški so kopali premog, ženske so ga vozile, ga očistile in uredile za prodajo.«

Od rudniškega jaška so ženske rovni premog ročno z jamskim vozičkom čez transportni most vozile do separacije, kjer so ga razvrščale po debelini, prale in ga po velikosti razvrščale v bunkerje, od koder je šel v prodajo. Delo je bilo težko in zlasti pozimi nevarno. Poleg tega so skrbele tudi za t. i. lampenkamro, prostor s svetilkami za rudarje, v ambulanti so delale kot perice in likarice, na t. i. ekonomiji – travnikih, sadnem vrtu in njivah – pa so opravljale različna kmečka dela. Nekaj žensk je delalo v administraciji, kadrovske službi, kot kurirke, telefonistke in čistilke. Razmerje pri plači je bilo 1 : 6 in ni bilo velikih odstopanj med plačo zaposlenih in plačo direktorja. Ena od delavk je na začetku zaslužila 3.200 dinarjev, njen mož kot sekretar med 4.200 in 4.500 dinarji, direktor pa je takrat zaslužil okrog 5.000 tolarjev.

Avtorica Sonja Hercog je leta 2008 obiskala 15 žensk, takrat starih med 64 in 87 let, ki so še kot mlada dekleta odšla delat v rudnik. Delale so na separaciji, v t. i. rudniški ekonomiji, samskem domu, pisarnah, nekatere celo v jamah. Kljub težkim delovnim razmeram, majhnemu plačilu in nikakršni zaščiti niti med nosečnostjo, bi se vse, predvsem zaradi medsebojnega druženja, kulturnega udejstvovanja in solidarnosti, še enkrat odločile za delo v rudniku. Treba pa se je zavedati, da so to bile

ženske iz najrevnejših družin, ki so bile že kot majhne deklice vajene trdo delati in poprijeti za vsako delo; v svojem okolju pač niso imele nobene druge izbire. Marsikateri je, da bi zraven še kaj zaslužila, delala tudi med dopustom ali pa je takrat obirala hmelj. Na koncu knjige so avtorji objavili abecedni seznam žensk, s katerimi so se pogovarjali.

Čeprav so za nas najzanimivejši etnografski in sociološki poudarki knjige, pa v njej objavljena govorjena besedila hkrati povečujejo fond jezika rudarjev. Ker je rudarska tehnologija z izrazi vred prišla z nemškega govornega območja, so to predvsem neknjižni germanizmi za poimenovanje predmetov in rudniških opravil, ki izginjajo skupaj s proizvodnimi dejavnostmi.

Svojo etnološko-muzejsko zbirko je Etnološko društvo Srečno obogatilo še s stalno razstavo z naslovom *Delavke knapovke*, postavljeno s pomočjo fotografij, na katerih so tudi v rudniku zaposlene ženske. Najstarejša fotografija na razstavi je iz leta 1898.

Knjiga in vodnik po stalni razstavi z istim naslovom, ki je izšel leta 2012, sta nastala v okviru projekta LAS SSD »Delavke knapovke«, ki ga je sofinancirala Evropska unija iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja.

* Irena Destovnik, univ. dipl. etnol. in sociol. kulture, samostojna ustvarjalka na področju kulture. 1000 Ljubljana, Primorska 8, E-naslov: irena.destovnik@siol.net